

K zásadě rovnosti účastníků řízení v řízení o předběžném opatření

**Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu
Jménem republiky**

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jana Filipa, soudce Jana Musila a soudce zpravodaje Pavla Rychetského ve věci stěžovatelky Hlavní město Praha, se sídlem Mariánské náměstí 2, 110 00 Praha 1, zastoupené JUDr. Ing. Světlanou Semrádovou Zvolánkovou, advokátkou se sídlem v Praze 2, Karlovo nám. 18, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 9. 9. 2013 č. j. 13 Co 250/2013-131, za účasti Městského soud v Praze, jako účastníka řízení a Rytířského řádu Křižovníků s červenou hvězdou se sídlem Platněřská 4, 110 00 Praha 1, zastoupeného JUDr. Ronaldem Němcem, advokátem se sídlem Jasmínová 212/10, 360 04 Karlovy Vary, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne ze dne 9. 9. 2013 č. j. 13 Co 250/2013-131 bylo porušeno stěžovatelčino ústavně zaručené právo na rovnost účastníků a spravedlivý proces ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Toto usnesení se proto ruší.

Odůvodnění:

I.

Skutkové okolnosti případu

1. Dne 18. 11. 2013 obdržel Ústavní soud včas podanou ústavní stížnost, ve které se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví citovaného rozhodnutí s tvrzením, že jí bylo porušeno její ústavně zaručené základní právo na spravedlivý proces a v jeho rámci právo na rovnost postavení účastníků řízení před soudem ve smyslu čl. 96 Ústavy České republiky, čl. 36 a 37 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina") a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva").

2. Z obsahu napadeného usnesení Městského soudu v Praze a příslušeného spisového materiálu vyplývá, že napadeným rozhodnutím tohoto soudu bylo za analogického použití § 220 a § 221a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "o. s. ř."), změněno rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 15. 5 2013 č. j. 12 C 157/2013-58, kterým byl zamítnut návrh na nařízení předběžného opatření. Městský soud toto rozhodnutí změnil tak, že stěžovatelce zakázal disponovat s v rozhodnutí vymezenými nemovitostmi. Ze spisového materiálu též vyplývá, že stěžovatelka se o řízení o tomto návrhu dozvěděla až doručením napadeného rozhodnutí Městského soud v Praze do datové schránky dne 16. 9. 2013.

II.

Argumentace stěžovatelky a vyjádření ostatních účastníků řízení

3. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti namítá, že Městský soud v Praze nemohl změnit rozhodnutí soudu prvního stupně za analogického použití § 220 a § 221a o. s. ř., přičemž poukazuje na skutečnost, že Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/09 ze dne 19. 1. 2010 (N 8/56 SbNU 69; 48/2010 Sb.) zrušil ustanovení § 220 odst. 3 o. s. ř., které tuto možnost stanovovalo a dále, že ustanovení § 220 o. s. ř. se vztahuje na usnesení ve věci samé, avšak usnesení o předběžném opatření rozhodnutím ve věci samé není. Dále namítá, že jí byla odepřena možnost ochrany jejích práv, když se o řízení o předběžném opatření dozvěděla až doručením rozhodnutí, jímž bylo předběžné opatření nařízeno. Stěžovatelka tak dle svých tvrzení nemohla uplatnit námitky proti nařízení předběžného opatření a ani využít opravné prostředky proti napadanému rozhodnutí, čímž dle jejího názoru získal navrhovatel v řízení oproti ní nepřiměřenou výhodu.

4. Ústavní soud vyzval podle ustanovení § 42 odst. 4 zákona č. 183/1992 Sb., o Ústavním soudu (dále jen "zákon o Ústavním soudu") účastníka a vedlejšího účastníka řízení k vyjádření ve věci.

5. Městský soud v Praze se k ústavní stížnosti vyjádřil prostřednictvím předsedy příslušného senátu. Ve svém vyjádření zprvu popisuje důvody, které senát vedly ke změně rozhodnutí soudu prvního stupně. Žalobci se dle názoru předsedy senátu podařilo prokázat existenci potřeby zatímní úpravy právních poměrů účastníků. Žalovaná (nyní stěžovatelka) totiž projevila svůj úmysl část nemovitostí prodat v rámci privatizace bytového fondu a zbytek nemovitostí měl být v brzké době též nabídnut na prodej. V podrobnostech odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí. Dále vyjadřuje své přesvědčení, že odvolací soud může změnit zamítavé usnesení o nařízení předběžného opatření a nařídit tak předběžné opatření i po nabytí účinnosti nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 16/09, a to za přiměřeného použití ustanovení § 220 a § 221a o. s. ř., když úprava této problematiky zatím nebyla přijata.

6. Vedlejší účastník ve vztahu ke zrušení usnesení o nařízení předběžného opatření vyslovuje obavu, že by tímto došlo k zásahu do základních práv vedlejšího účastníka a obyvatel dotčených domů, a to zejména do jejich vlastnických práv, poukazující na to, že stěžovatelka není oprávněnou vlastnící dotčených domů. Toto tvrzení opírá o závěry soudů v předešlém řízení týkajících se vlastnictví dotčených nemovitostí (2Cdon 669/97, II. ÚS 107/2000), ze kterých dle vedlejšího účastníka jasně vyplývá, že je vlastníkem domů i přes to, že za něj nemohl být nakonec prohlášen, a to pro neexistenci zákonů, které by řešily majetkové křivdy spáchané na církevních řádech. Vedlejší účastník dále připomíná, že došlo k přijetí zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), a je tak toho názoru, že stěžovatelka nemůže být v dobré víře, že je vlastnící domů. Městskému soudu dle názoru vedlejšího účastníka nezbývalo nic jiného, nežli změnit rozhodnutí soudu prvního stupně a předběžné opatření nařídit, jinak by došlo k porušení čl. 3 odst. 3 Listiny, jak ve vztahu k vedlejšímu účastníkovi, tak ve vztahu k obyvatelům dotčených domů. V realizaci stěžovatelčiných právních kroků vedlejší účastník spatřuje znemožnění možnosti vlastnit dotčený majetek, když by následně musel podávat žaloby pro neplatnost (případně žaloby na určení vlastnického práva) proti novým vlastníkům bytů. V otázce ohrožení majetkových práv na straně potenciaálních kupců bytů v dotčených domech vedlejší účastník přisvědčuje Městskému soudu v Praze, že nebudou chráněni poznámkou spornosti. Dále uvádí, že právními kroky stěžovatelky jsou tito obyvatelé domů uváděni v omyl a vyslovuje obavu, že vedení dobrou vírou se tak pro realizaci koupě povětšinou zatíží hypotékami, které následně budou muset splácet, i když by za vlastníka byl prohlášen vedlejší účastník.

7. V replice na vyjádření Městského soudu v Praze stěžovatelka opětovně uvádí, že k rozhodnutí o změně usnesení o předběžném opatření chybí zákonný podklad a zároveň nelze přiměřeně použít ustanovení § 220 a § 221a o. s. ř., jelikož ty dopadají na případy, kdy soud rozhoduje o věci samé. Dále uvádí, že změnou rozhodnutí, které je konečné a proti němuž není přípustný žádný opravný prostředek, pozbývá stěžovatelka možnost vyjádření se k věci a právní ochrany. K zásahu do práva na rovnosti účastníků řízení by tak dle stěžovatelky nedošlo, pokud by odvolací soud rozhodnutí zrušil a vrátil k projednání soudu prvního stupně současně s vyslovením svého právního názoru, protože pak by byla stěžovatelce zachována možnost ochrany cestou odvolání. Stěžovatelka též podotýká, že s ohledem na její právní formu, do doby rozhodnutí o jejím případném odvolání proti předběžnému opatření, by nedošlo k převodu vlastnických práv, když byl zatím pouze zveřejněn záměr privatizace dotčených domů.

8. Následně se stěžovatelka ve své replice vyslovuje vůči vyjádření vedlejšího účastníka a formuluje nesouhlas s názorem, že zrušením usnesení odvolacího soudu by došlo k zásahu do vlastnických práv vedlejšího účastníka a obyvatel dotčených domů. Stěžovatelka je totiž toho názoru, že je vlastnící těchto domů, když na ni vlastnické právo přešlo na základě zákona č. 172/1991. Považuje též za diskutabilní argumentaci vedlejšího účastníka rozhodnutími obecných soudů, které byly následně zrušeny Nejvyšším soudem. K žalobě vedlejšího účastníka podle ustanovení § 18 odst. 1 zákona č. 428/2012 s tím, že vlastnické právo přešlo v rozporu s ustanovením § 29 zákona č. 229/1991, stěžovatelka uvádí, že na něj toto blokační ustanovení nemůže dopadat, jelikož se vztahuje na převod vlastnického práva nikoliv na přechod. Stěžovatelka dále odmítá tvrzení, že by nerespektovala zákon č. 428/2012 Sb., jelikož si není vědoma, že by byla povinnou osobou na základě tohoto zákona, nebo že by ji před podáním žaloby někdo ze strany vedlejšího účastníka kontaktoval. Nakonec stěžovatelka vyjadřuje názor, že vedlejší účastník neprokázal potřebu zatímní úpravy poměrů, neboť k tomuto účelu postačovala poznámka spornosti, která vylučuje dobrou víru případných nabyvatelů nemovitostí. S ohledem na výše uvedené tak stěžovatelka setrvala na ústavní stížnosti, tak jak byla podána.

III.

Posouzení formálních požadavků k projednání stížnosti

9. Dříve, nežli Ústavní soud přikročil k meritornímu posouzení ústavní stížnosti, přezkoumal splnění procesních podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o ústavním soudu a contrario),

neboť stěžovatelka využila všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva. Ústavní stížnost byla podána včas stěžovatelkou, která byla účastníkem řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené v ústavní stížnosti. Stěžovatelka je náležitě právně zastoupena a Ústavní soud je k projednání věci příslušný.

10. K otázce přípustnosti ústavní stížnosti, směřující proti předběžnému opatření, Ústavní soud již v minulosti dospěl k závěru, že předběžné opatření, je způsobilé zasáhnout do ústavně zaručených práv nebo svobod, neboť se jím dočasně omezují vlastnická práva, a v jejich rámci složka, spočívající s dispozicí s majetkem [srov. např. nálezn sp. zn. II. ÚS 221/98 ze dne 10. 11. 1999 (N 158/16 SbNU 171)]. Ústavní soud konstantně setrvává na stanovisku, že ústavní stížnost je proti vydání předběžného opatření zásadně přípustná, i když se jedná pouze o zatímní úpravu poměrů účastníků řízení [srov. např. nálezn sp. zn. II. ÚS 343/02 ze dne 5. 11. 2002 (N 140/28 SbNU 223)]. Ústavní soud proto po přezkoumání podstatných skutečností shledal, že předmětná ústavní stížnost je přípustná.

IV.

Posouzení odůvodněnosti ústavní stížnosti

11. Ústavní soud po prostudování příslušného spisu a argumentace stěžovatelky dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

12. Ústavní soud předesílá, že se totožnou právní otázkou zabýval již dříve, v plenárním nálezu sp. zn. Pl. ÚS 16/09 zrušil pro rozpor se zásadou rovnosti účastníků řízení ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy ustanovení § 220 odst. 3 o. s. ř., které umožňovalo změnu usnesení, jimž byl soudem prvního stupně odmítnut nebo zamítnut návrh na vydání předběžného opatření nebo jimž bylo řízení o tomto návrhu zastaveno. Na tento nálezn navazuje judikatura Ústavního soudu [např. nálezn sp. zn. III. ÚS 2481/10 ze dne 9. 12. 2010 (N 248/59 SbNU 535), nálezn sp. zn. III. ÚS 205/11 ze dne 7. 6. 2011 (N 109/61 SbNU 617) nebo nálezn sp. zn. III. ÚS 1888/13 ze dne 13. 2. 2014; dostupné na <http://nalus.usoud.cz>], na odůvodnění těchto nálezů lze proto v řešené věci odkázat.

13. Ústavní soud připomíná, že nálezn sp. zn. Pl. ÚS 16/09, resp. jeho nosné důvody, jsou všeobecně závazné; v tomto nálezu dospěl Ústavní soud k závěru, že tehdy platné ustanovení § 220 odst. 3 o. s. ř., které umožňovalo změnu rozhodnutí soudu prvního stupně odvolacím soudem, bylo v rozporu s principem rovnosti zbraní, neboť povinný postrádal procesní obrany proti tomuto rozhodnutí odvolacího soudu. Neměl k dispozici odvolání ani jiný opravný prostředek ochrany práva (nepočítaje v to ústavní stížnost), současně ani neměl možnost se k věci před vydáním rozhodnutí odvolacího soudu vyjádřit. Povinný se tak při aplikaci tohoto ustanovení dostal do procesně horšího postavení, nežli by byl, pokud by předběžné opatření nařídil soud prvního stupně. Skutkové okolnosti nyní posuzovaného případu názorně dokládají, že stěžovatelka byla v procesně stejné situaci. Důsledkem napadeného rozhodnutí bylo vyvolání stejně nepříznivých okolností, pro něž bylo zrušeno ustanovení § 220 odst. 3 o. s. ř. Městský soud v Praze tak svým postupem, kdy při analogické aplikaci ustanovení § 220 a § 221a o. s. ř. změnil rozhodnutí soudu prvního stupně, aniž by stěžovatelce umožnil se vyjádřit, zasáhl do jejího ústavně zaručeného práva na rovnost účastníků řízení a rovnost zbraní ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

14. Na výše uvedeném závěru nemůže ničeho změnit ani opomenutí zákonodárce při úpravě legislativní mezery v institutu předběžného opatření, vzniklé po derogacním nálezu Ústavního soudu. Je totiž věcí obecných soudů reagovat na takto nežádoucí situaci nalezením ústavně konformního výkladu a poskytnutím ochrany základním právům a svobodám účastníků řízení. Ústavní soud přitom ve své rozhodovací praxi již nastínil možný ústavně konformní postup obecných soudů. Na tomto místě tedy znovu připomíná, že pokud odvolací soud dospěje k závěru, že jsou dány důvody pro nařízení předběžného opatření a v tomto smyslu pro změnu usnesení soudu prvního stupně, musí současně posoudit, zda by s ohledem na předmět předběžného opatření bylo možné dosáhnout jeho účelu i v případě, že by dotčenému účastníkovi poskytl prostor se k podanému odvolání vyjádřit. Pokud dospěje k závěru, že takovýto postup není možný, měl by v řízení dál postupovat takovým způsobem, aby dostál své povinnosti vyplývající ze zásady rovnosti účastníků řízení a umožnil dotčenému účastníkovi řízení uplatnit procesní obranu proti rozhodnutí o nařízení předběžného opatření. Toho lze dosáhnout například zrušením usnesení, kterým bylo rozhodnuto o předběžném opatření a vrácením věci k projednání soudu prvního stupně za analogického použití ustanovení § 219a odst. 1 písm. a) ve spojení s § 221 odst. 1 písm. a) o. s. ř. [srov. např. bod 18 odůvodnění nálezu sp. zn. III. ÚS 205/11 ze dne 7. 6. 2011 (N 109/61 SbNU 617)].

15. Ústavní soud toliko pro úplnost podotýká, že již sám v minulosti konstatoval, že za výjimečných okolností může dojít k prolomení závěrů obsažených ve výše citovaném plenárním nálezu. V usnesení sp. zn. III. ÚS 470/12 ze dne 14. 11. 2013 nepovažoval zásah do procesních práv povinného za natolik závažný, že by tato vada

dosahovala ústavně právní dimenze. Zrušení předběžného opatření by v tomto konkrétním případě bylo zcela neúčelné a především, lpění na ochraně procesních práv povinného by znamenalo nenapravitelný zásah do možnosti faktického uspokojení v řízení uplatněných nároků. V ostatních případech, kdy skutkové okolnosti jednoznačně nenasvědčují k nutné zatímní úpravě poměrů účastníků řízení pomocí předběžného opatření, je nutné upřednostnit ochranu procesních práv povinného. V řešeném případě Ústavní soud takto naléhavou potřebu na nařízení předběžného opatření neshledal. Vedlejší účastník je chráněn poznámkou spornosti, která vylučuje dobrou víru potencionálních kupců předmětných nemovitosti, díky čemuž by se vedlejší účastník v případných sporech s těmito kupci domohl svého nároku.

16. S ohledem na výše uvedené úvahy Ústavní soud dospěl k závěru, že postupem Městského soudu v Praze bylo porušeno stěžovatelčino ústavně zaručené právo na rovnost účastníků řízení ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Ústavní soud proto vyhověl ústavní stížnosti dle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a dle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil napadené usnesení Městského soudu v Praze.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 23. října 2014

Jan Filip v. r.
předseda senátu